

ДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ЕСТРАДНО-СЦЕНІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ

Сучасна соціокультурна дійсність характеризується як складна система суперечливих процесів в духовному житті суспільства, протистояння та протилежність яких знижує рівень духовної культури населення, особливо молоді. Такі складові духовної культури як музика, хореографія, театр поступово входять в економічні відносини, які нівелюють гуманні цінності мистецтва, породжують пріоритетність ринкових відношень. В таких відносинах домінує позиція задоволення існуючих потреб, а не піднесення їх рівня на вищий щабель естетичної якості.

Обсяг музичного ринку шоу-бізнесу, що різко зростає, диктує споживачам свою моду на музичне мистецтво. Цей процес не проходить поза увагою педагогічної музичної думки. Достатньо навести приклади досліджень в галузі музичної педагогіки таких вчених, як Б.А. Брилін, О.П. Рудницька, Ю.В. Степнюк, О.В. Сапожнік, Ю.Н. Черенков, О.А. Шишова, Г.В. Шостака та інших. Усі дослідники стверджують, що переважною потребою сучасних підлітків є музика масових жанрів. Завдяки розвитку музичної індустрії орієнтація підлітків в області музики формується, головним чином, під впливом засобів масової комунікації і спілкування з однолітками, що приводить до споживання музичних зразків сумнівної естетичної якості, розрахованих на невимогливий смак в силу легкості сприйняття (нескладна, проста мелодія, неоригінальний одноплановий танцювальний ритм, проста гармонійна основа, легковажні тексти, в яких не існує поезії як такої [5, 6, 7, 8]).

Що сьогодні може протиставити музична педагогіка тим явищам, що поширюються в сучасному музичному мистецтві естради? Це питання викликано існуючими протиріччями: між музично-академічною спрямованістю професійної підготовки майбутнього вчителя музики та переважною орієнтацією підлітків на музику масових жанрів; між художньо-культурним педагогічним середовищем підготовки фахівця та субкультурними ознаками середовища, в якому він має працювати.

У навчальних планах підготовки майбутніх вчителів музики не існує дисципліни "Музика масових жанрів", або "Естрадна музика", "Молодіжна субкультура" тощо. Доцільність такої стратегії пояснюється саме важливістю підготовки майбутнього вчителя до тих соціально-культурних умов, в яких йому належить працювати у майбутньому. Саме з цих міркувань ми визначили актуальність проблеми дослідження, що полягає у площині компетентності майбутнього вчителя музики в галузі сучасного естрадного мистецтва. Мета статті – актуалізація проблеми спрямування підготовки майбутніх вчителів музики до вимог сучасного соціально-музичного простору як засобу впливу на формування ціннісних орієнтацій школярів в галузі музики масових жанрів. У відповідності до концепції підвищення якості професійної підготовки школярів у статті розглянуто феномен естрадно-сценічної підготовки майбутніх учителів музики, формування якої забезпечує якісну підготовку студентів в галузі виконання, інтерпретування та сценічного втілення сучасної естрадної музики кращих зразків. У якості робочого визначення під музикою масових жанрів у статті розуміється музика, яка користується популярністю, відносною легкістю сприйняття, доступністю і дохідливістю. До неї відносяться різні жанри сучасної естрадної музики, танцювальні різновиди поп-музики, традиційна рок-музика, бардовська пісня, більш складною формою, більш наближеною до академічної є джаз та музика мюзиклів.

Дотепер проблема вдосконалення майбутніх фахівців в галузі музичного естрадного мистецтва вважається мало дослідженою в музичній педагогіці. В окремих роботах висвітлені: питання художньої самодіяльності в різних естрадних колективах (А. Коротеєв, В.Кузнецов, В.Матук, Е.Міщук, Б. Пенчук), питання естрадного мистецтва в площині його багатожанровості та стильових ознак (А. Баташев, В. Кузнецов, О.Сапожнік, Г.Шостака, Е. Федоров), питання розвитку творчої індивідуальності та особистості в умовах естрадного мистецтва (Н.Дрожжина, Д.Мечик), питання використання ТЗН в музично-естрадній підготовці (О.Полякова), аспекти культури особистості в контексті впливу музики масових жанрів (Г.Шостака), педагогічна проблематика підготовки майбутнього фахівця в музичному естрадному виконавстві (Т.Васильєва, Л. Норинська, Ю.Степняк).

Аналіз літературних джерел показав, що більш за все науковців хвилює відсутність критичного ставлення до музичної естради як з боку ЗМІ, так і з боку професійних фахівців. Внаслідок цього в музичній педагогіці поки що бракує досліджень методичного напрямку, які визначали б шляхи запобігання впливу естрадної музики низької якості на формування музично-естетичних смаків та уподобань молоді. На Міжнародній конференції "Модернізація мистецької освіти в контексті Євроінтеграції, яка відбулася в Одесі в 2006 році вчені семи держав наголошували на необхідності термінових дій щодо залучення школярів до класичної музичної спадщини, але серед науковців були й ті, хто вважає доцільним використовувати і сучасні естрадні музичні зразки, але високої якості, що мають естетичний потенціал (Г.М. Падалка, О.П. Щолокова). З цього приводу Т.А. Васильєва стверджує, що тотальне і однобоке захоплення сучасної молоді лише одним з видів масової розважальної поп-музики досить низького рівня, відсутність елементарної музичної грамотності і обізнаності в даному напрямі залишають незатребуваною багатющий музично-педагогічний потенціал такого явища музичного мистецтва, як естрадна високохудожня музика, що увійшла до фонду культурної спадщини людства [1: 3].

Дослідниця Шишова О.А. на підставі аналізу теоретичних джерел визначила об'єктивні причини позитивного відношення школярів до масової естрадної музики. До числа об'єктивних причин відносяться: комунікативна функція масової музики, її екстравертивна спрямованість, "ефект аури" (С.Г. Гур'єв), що приводить до музичного фанатизму, недостатність кваліфікованих викладачів музики в загальноосвітніх школах, недостатня кількість літератури з методики музичного виховання, недостатнє використання елемента проблемності в подачі музичного матеріалу і пошукового характеру музично-пізнавальної діяльності, формальний характер, недостатня насиченість і одноманітність уроків музики; пріоритет теоретичного матеріалу над живим процесом музикування, відсутність цілісності уроків і логіки навчального матеріалу, слабкість міжпредметних зв'язків у діючій програмі і практиці музичного виховання, інші. У якості суб'єктивних причин О.А. Шишова визначає відсутність первісного музичного досвіду і характер сприйняття

музики [7]. Говорячи про фактори, що виводять масову музику на перший план у системі ціннісних орієнтацій підлітків, Г. Шостака виділяє музичні, соціальні і технологічні фактори. До цих факторів можна додати і фактор психолого-соціологічної самоідентифікації, або музично-соціологічний фактор. З цим фактором зв'язане педагогічне дослідження Левченко М.Б, присвячене проблемам формування дитячої і молодіжної музичної аудиторії в сучасному суспільстві [3]. Автор справедливо акцентує увагу на тому, що у старших класах відсутні години на спілкування з музикою. А це саме той період, коли формується світогляд молоді, і музиці в цьому процесі відводиться зовсім не останнє місце. Навіть при наявності досить великої кількості годин відведених на музику, більшість дітей не підготовлена до її адекватного сприйняття і засвоєння класичної, серйозної музики. У старших класах цьому перешкоджає те агресивне "попсове середовище", що оточує підлітка [3].

Однак, сфера музичної естради – це досить різноманітний багатостильовий та багатожанровий феномен, якій має безліч позитивних характеристик, знання яких сприяє вирішенню актуальних загальнопедагогічних, загальноестетичних і спеціальних завдань: якісного перетворення музичних смаків і потреб як учнів, так і майбутніх фахівців, підготовки їх до сприйняття складнішої, глибшої і серйознішої музики, розкриття її творчо-імпровізаційного потенціалу. При цьому освоєння естрадного музичного мистецтва не тільки доповнює і розширює зміст музичної освіти, але і сприяє активізації і поживленню процесу навчання [1: 3]. Отже, естрадне музичне мистецтво на сьогодні виконує культурно-пізнавальну функцію, яку музична педагогіка ще слабо використовує, крім того, дуже повільно та неініціативно.

У зв'язку з цією функцією естрадного мистецтва з педагогічної точки зору Г.В. Шостака визначає деякі проблеми, на які варто звернути увагу. Так, наприклад, спираючись на свої дослідження автор стверджує, що з одного боку, учні можуть краще за вчителя орієнтуватися в масових жанрах і стилях, з іншого – добре знайомий матеріал тяжко піддається (або не піддається взагалі) осмисленню, оскільки у старшокласників домінують емоційні реакції на рівні "подобається – не подобається", що обумовлює поверхневий, розсіяний характер музичного сприйняття. Крім того, кількість годин, що відводиться для вивчення тем, присвячених, наприклад, джазу, авторській пісні, поп- і рок-музиці на уроках естетичного циклу не дозволяє охопити навіть найбільш значущі і поширені явища масової музичної культури. І ще одне зауваження автора: спеціальна література мистецтвознавчого і культурологічного плану, присвячена масовій музичній культурі, обмежується декількома монографічними дослідженнями і газетно-журнальними публікаціями. Ще гірше йде справа з літературною навчально-методичного характеру [8].

Як свідчать результати досліджень О.І. Полякової, Г.В. Шостака, інших науковців, наш особистий педагогічний досвід, найбільш привабливим для молоді стає вокальне мистецтво естради, естрадний спів, який потребує особливого технічного обладнання, що, у свою чергу, викликає потребу формування компетентності не лише у володінні вокалом, а й в оволодінні комп'ютерними технологіями, музичними технічними засобами, вмінням використовувати їх як допоміжний художньо-технічний засіб. Отже, звідси впливає ще одна функція музичної естради – художньо-технічна, яка сприяє розвитку особливих вмінь у виконавців та слухачів: оволодіння технічними засобами відтворення музики та їх використання в художньому оформленні вокального та будь-якого інструментального виконавства сучасної естрадної музики – для виконавця, вміння оцінити якість та складність використання технічних засобів, сприймати їх, розумітися на аранжувальних можливостях комп'ютерних технологій.

Педагогічна роль учителя музики сьогодні набуває особливого соціального значення. Учитель, що володіє сам виконавськими естрадними навичками, або компетентний в питаннях музичної естради перш за все спрямовує свою діяльність на формування музичних смаків підлітків на прикладах високохудожніх творів в рамках даного жанру. Учитель повинен не тільки сам виконати естрадний твір на особливо якісному, високохудожньому рівні, а й вміти удосконалити виконавські здібності учнів, вміти працювати з дитячим голосом, розвивати їх слух і мистецтво інтонування. Крім того, як рекомендує О. Полякова, повинен стимулювати їх творчу активність, ініціативу у пошуках інтерпретації виконуваних творів, самостійність, потребу в спілкуванні з музикою інших жанрів (народною і класичною) [4].

Запропонований шлях не новий, він активно впроваджується і сьогодні в практику шкільних колективів, це – залучення школярів до занять у творчих колективах, стимулювання творчого музикування, активне використання електронного обладнання, що приваблює особливо хлопців.

Отже, визначаємо наступну функцію музичної естради – творчо-розвивальну. Якщо вона запроваджується під керівництвом компетентного вчителя музики, то може стати вагомим чинником формування критичного ставлення школярів до самого естрадного мистецтва через їх компетентність, особисті досягнення й оцінки.

Взагалі мистецтво естради притаманні видовищність та короткотривалість. Це мистецтво є просторово-часовим, синтетичним, інтегрованим. Кожний музичний твір естрадного жанру має свою драматургію, яка створюється з орієнтацією на синестезію сприйняття його образу. Тобто, пісенні або хореографічні твори сучасної естради сприймаються усіма видами чуттєвої сфери людини: зоровою, слуховою, кінестетичною. Воно також активізує логічно-мисленнєві та образно-мисленнєві процеси завдяки такому засобу виразності як цілісна драматургія розгортання образу, посилення його передачі словом та акторською грою.

Таким чином, естрадне мистецтво найбільш складний та інтегрований вид мистецтва за своїми характеристиками. Поліхудожність є його найбільш важливою ознакою. Саме через це фахова підготовка майбутнього вчителя музики в галузі естрадного мистецтва формується більш оптимізовано, оскільки одночасно впливає на різні професійні якості, навички та здібності студента. Поліхудожня природа естрадного мистецтва несе у собі глибокий освітньо-педагогічний потенціал.

Отже наступну функцію естрадного музичного мистецтва в контексті педагогічних завдань ми визначаємо як естетично-видовищну, яка стимулює розвиток художнього уявлення та образного мислення.

У відповідності до зазначених функцій та на основі попередніх педагогічних досліджень ми визначили сутність та компоненти естрадно-сценічної підготовки майбутнього вчителя музики. Естрадно-сценічну підготовку майбутнього вчителя музики ми розуміємо як комплексну нелінійну систему сформованих професійних компетенцій, здібностей та якостей, що забезпечують особистості вчителя, можливість творчо-виконавської самореалізації в галузі музичного естрадного мистецтва, використання його художньо-естетичного потенціалу як педагогічного резерву у формуванні ціннісних орієнтацій школярів, їх музичної культури.

Компонентну структуру цього феномена ми визначали з орієнтацією на вокальну естрадну діяльність студентів.

Прикладом для нас став метод "персоналогічного виміру" естрадного вокального виконавства, що запропонувала Дрожжина Н. у своїй статті "Феномен личности на эстраде: к методике анализа исполнительского имиджа (на примере творчества Эдит Пиаф)"[2]. Авторка визначає наступні магістральні напрямки, що, на її думку, визначають рівні творчої особистості у вокальному естрадному виконавстві:

- I) психологічна структура особистості;
- II) система художніх принципів і прийомів виконання;
- III) семантика образу виконання;
- IV) вокальні дані.

Ми вважаємо, що такі характеристики –рівні для майбутнього вчителя мають бути поширеними. На основі наших попередніх експериментальних досліджень ми додали наступне:

- V) художньо-сценічна впевненість та комунікабельність;
- VI) артистизм та сценічна мобільність;
- VII) творча фантазія, образність мислення;
- VIII) рівень культури та вишуканості смаку.

До цього ми додаємо ще один необхідний компонент – певний рівень інформаційно-пізнавальної орієнтації в галузі естрадного вокалу, навички роботи з технічним забезпеченням виконавства, а також вміння враховувати якості, вікові характеристики слухача (дітей, школярів).

Усі ці ознаки складають у сукупності феномен естрадно-сценічної підготовки майбутнього вчителя музики в класі вокалу. Усі вони мають бути застосовані вчителем-виконавцем не лише у самопідготовці до уроків або занять з дітьми, але й у власній виконавській діяльності на сцені. Однак формування та розвиток цих складових, як показує наш досвід, має здійснюватися в спеціально створених умовах, що охоплюють наступне:

- § цілеспрямованість набуття музично-естрадного перцептивного та виконавського досвіду;
- § спеціальна організація умов вокально-сценічного естрадного виконавства : технічна та декоративна забезпеченість;
- § створення спеціальної концертно-творчої атмосфери при складанні заліків та іспитів;
- § активізація самостійних організаційних можливостей студентів з метою створення поліхудожнього простору для інтерпретації образу твору.

Отже, наші попередні пошукові дослідження підтвердили доцільність врахування зазначених компонентів та створення особливих педагогічних умов для формування естетично-сценічної підготовки майбутніх учителів музики в класі вокалу. Наша експериментальна педагогічна робота переконливо доводила ефективність такого підходу до естрадно-виконавської підготовки студентів.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Васильева Т.А.* Формирование основ эстрадного исполнительства у учащихся-аккордеонистов на начальном этапе обучения : автореф. дис. ... к.п.н.: 13.00.02 / Васильева Татьяна Алексеевна; [Место защиты: Моск. гос. гуманитар. ун-т им. М.А. Шолохова]. – Москва, 2007. – 219 с.
2. *Дрожжина Н.* Феномен личности на эстраде: к методике анализа исполнительского имиджа (на примере творчества Эдит Пиаф) // Традиції та новації у вищій архітектурно-художній освіті. Випуск 1,2,3,-Харків, 2008. – С.15-20;
3. *Левченко М.Б.* Формирование детской и молодёжной аудитории в современной России.: Автореф. Дис. ... к.п.н., Санкт-Петербург, – 2001.- 19с.;
4. *Полякова О.И.* Теоретико-методические аспекты использования ТСО в процессе обучения пению подростков : Дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 : М., 2003 213 с. РГБ ОД, 61:04-13/854
5. *Сапоженік О.В.* Популярна естрадна музика в Україні: історичний екскурс // Мистецтво і освіта, 2003,-№1.-С.7-12,32; 40-42;№3 С.15-17,№4, С.11-13;
6. *Сапоженік О.В.* Музично-естетичне виховання старшокласників (на матеріалі сучасної популярної естрадної музики): автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.02; Київ. нац. ун-т культури і мистец. — К., 2001. — 20 с.
7. *Шишова О.А.* Художественное воспитание детей в учреждениях дополнительного образования (на материале школы искусств) / О.А. Шишова. – М.: МГОПУ, 2000.
8. *Шостаков Г.В.* Массовые музыкальные жанры XX века в системе музыкально-эстетического воспитания: учебно-метод. пособ. / Г.В.Шостаков. – Брест, 2002. – 115 с.

Подано до редакції 17.08.09.

РЕЗЮМЕ

У статті актуалізована проблема впливу естрадної музики на формування художньої культури школярів, висвітлено проблему формування естрадно-сценічної підготовки майбутніх учителів музики в класі вокалу. Цей феномен розглядається як педагогічний засіб протиставлення впливу естрадної музичної популярної культури низького рівня. Обговорені позитивні функції естрадної музики. Дається визначення феномену естрадно-сценічна підготовка майбутніх учителів музики, пропонуються його складники та педагогічні умови, що сприяють підвищенню якості естрадно-сценічної підготовки студентів.

Ключові слова: виконавська підготовка вчителя, естрадно-сценічна підготовка вчителя музики; музика масових жанрів, музична естрада, молодіжна субкультура.

В.Г. Кругляков

К ПРОБЛЕМЕ ФОРМИРОВАНИЯ ЭСТРАДНО-СЦЕНИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ

В статье актуализирована проблема влияния эстрадной музыки низкого качества на формирование художественной культуры школьников. Отражена проблема формирования эстрадно-сценической подготовки будущих учителей музыки в классе вокала. Обозначены позитивные функции эстрадной музыки. Дается определение феномену эстрадно-сценической подготовки будущих учителей музыки, предлагаются его составляющие компоненты и педагогические условия, которые способствуют повышению качества эстрадно-сценической подготовки студентов. Педагогические условия предлагаются на основе начального этапа экспериментальной работы и обобщении методической литературы по эстрадно-вокалу.

Ключевые слова: исполнительская подготовка учителя, эстрадно-сценическая подготовка учителя музыки; музыка массовых жанров, музыкальная эстрада, молодежная субкультура.

V. G. Kruglyakov

**TO THE PROBLEM OF VARIETY AND STAGE TRAINING OF FUTURE MUSIC TEACHERS
SUMMARY**

The article raises up the problem of influence of variety music of low quality on forming pupils' artistic culture. It reveals the problem of forming variety and stage readiness of future music teachers in the class of vocal. The author delineates some positive functions of variety music; defines the phenomenon of variety and stage training of future music teachers; suggests its components and pedagogical conditions promoting improvement of the quality of students' variety and stage training. Pedagogical conditions are suggested on the basis of initial stage of experimental work and generalization of methodical literature on variety vocal.

Keywords: performance training of teacher, variety and stage training of music teacher; music of mass genres, musical stage, youth subculture.
